

ชื่อโครงการวิจัย : โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบบูรณาการความร่วมมือในระดับพื้นที่ กรณี
ประเด็นเพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำ และภัยพิบัติจากน้ำอย่างมีส่วนร่วม กลุ่ม
น้ำย่อยคลองท่าดี จังหวัดนครศรีธรรมราช

โดย : นายคณพัฒน์ ทองคำ นางสาววรลดา สุขบำเพ็ญ นางสาวปารณีย์ อารีชล
ว่าที่เรือโทเฉลิมพล บุญฉายา นายไชยา กรรไพบระ และคณะ

แหล่งทุนสนับสนุน: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ปี : 2556

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบบูรณาการความร่วมมือในระดับพื้นที่ กรณีประเด็นเพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำ และภัยพิบัติจากน้ำอย่างมีส่วนร่วม กลุ่มน้ำย่อยคลองท่าดี จังหวัดนครศรีธรรมราช วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีที่เกี่ยวข้อง ต่อการจัดการน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค การเกษตร และการจัดการภัยพิบัติ ผ่านการจัดทำระบบสารสนเทศเรื่องน้ำ และกิจกรรมการฟื้นฟู รักษา และใช้ประโยชน์จากน้ำ รวมทั้งเพื่อพัฒนาการบูรณาการระบบฐานข้อมูลท้องถิ่นกับหน่วยงานรับผิดชอบหลักเรื่องทรัพยากรน้ำ และการจัดการภัยพิบัติ ตลอดจนเพื่อศึกษาการสร้างความแนวทางการประสานหรือบูรณาการแผนการจัดการทรัพยากรน้ำและภัยพิบัติในระดับจังหวัดและแผนปฏิบัติการระดับพื้นที่(ตำบล) และเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการน้ำระดับลุ่มน้ำย่อย กระบวนการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีข้อสรุปและข้อเสนอแนะดังนี้

การสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีที่เกี่ยวข้อง ต่อการจัดการน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค การเกษตร และการจัดการภัยพิบัติ สามารถสร้างผ่านการจัดทำระบบกลไกคณะทำงานที่เหมาะสม มีการจัดทำระบบสารสนเทศเรื่องน้ำ รวมทั้งการกิจกรรมการฟื้นฟู รักษา และใช้ประโยชน์จากน้ำ ร่วมกันและเรียนรู้ร่วมกัน ประเด็นต่อมาระบบสารสนเทศเกิดการพัฒนาระบบสารสนเทศเรื่องการจัดการน้ำร่วมกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีการพัฒนาเครื่องมือในการจัดเก็บ และวิเคราะห์ข้อมูล การอบรมตัวแทนพื้นที่ให้เข้าใจและสามารถจัดเก็บข้อมูลแลจัดทำระบบสารสนเทศในพื้นที่ได้ แม้ระบบภูมิสารสนเทศยังขาดความสมบูรณ์ แต่ข้อมูลที่มีอยู่ก็สามารถนำมาใช้วางแผนการจัดการน้ำของชุมชนได้ เช่น ข้อมูลปริมาณน้ำ ข้อมูลการใช้น้ำจากกิจกรรมต่าง ๆ

ข้อมูลการระบายน้ำ ผังการระบายน้ำ เป็นต้น ทว่า สิ่งที่สำคัญกว่านั้นคือ คณะทำงานระดับตำบลมีความรู้ความเข้าใจ เห็นความสำคัญ ต่อการใช้ข้อมูลในการวางแผนพัฒนา หรือจัดการปัญหาของตน รวมทั้งสามารถจัดทำข้อมูลเบื้องต้นประกอบการตัดสินใจดังกล่าวได้ นอกจากนั้นจากข้อมูลจากแผนพัฒนาตำบล โครงการแก้ปัญหาน้ำท่วม พบว่าแนวทางส่วนใหญ่ค่อนข้างขัดแย้งกับความต้องการของภาคชุมชน ดังนั้นโจทย์ท้าทายคือทำอย่างไรให้มีการทำความเข้าใจกันมากกว่า อย่างไรก็ตามสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายพื้นที่มีแนวโน้มเห็นด้วยกับแนวทางที่ภาคชุมชนเป็นผู้กำหนด และบางพื้นที่ปฏิเสธการเข้ามาของเครื่องจักรขนาดใหญ่ หรือการทางระบายน้ำแบบคอนกรีตเสริมเหล็กเพราะจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ และรูปแบบการจัดการน้ำที่เหมาะสมสำหรับลุ่มน้ำคลองทำดีคือการจัดการกลไก ควรมีการพัฒนากลไกคณะทำงาน โดยเริ่มต้นจากการหาคนที่มีความเหมาะสม และสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีความสามารถในการประสานงาน การจัดเวทีเรียนรู้ การจัดระบบสารสนเทศ และต้องมีปฏิบัติการร่วม ตลอดจนมีการสรุปบทเรียนและนำบทเรียนมาพัฒนาต่อไป นอกจากนั้นการวิจัยค้นพบรูปแบบการจัดการน้ำที่สอดคล้องกับระบบนิเวศคือ “ฝายมีชีวิต” และต้องนำบทเรียนจากการสร้างปฏิบัติการจากชุมชนมาใช้ในการออกแบบกิจกรรมระดับพื้นที่

อย่างไรก็ตามโครงการวิจัยมีข้อเสนอว่ากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างจิตสำนึกอาจเริ่มการทำงานกับกลุ่มเป้าหมายเยาวชน เพื่อเป็นสะพานเชื่อมต่อไปยังผู้ใหญ่ ใช้ประเพณีวัฒนธรรมพื้นความสมบูรณ์ของน้ำ ศึกษาแนวทางการจัดการน้ำของกรมชลประทาน ว่าโครงการแก้ปัญหาน้ำท่วมจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศหรือวิถีชีวิตของชุมชนหรือไม่อย่างไร จำเป็นต้องมีการศึกษาให้ชัดเจน จะได้รู้เท่าทันและวางแผนรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งต้องพัฒนากลไกการจัดการลุ่มน้ำให้เป็นรูปธรรม หน่วยงานที่น่าจะเข้ามาสนับสนุนการขับเคลื่อนแผนบูรณาการที่อาจจะเพิ่มขึ้น ควรมีการส่งเสริมให้มีการจัดทำฝายมีชีวิตในพื้นที่ที่เหมาะสม และศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการจัดการน้ำของฝายมีชีวิต ควรมีการทดลองนำรูปแบบการจัดการน้ำของลุ่มน้ำย่อยทำดีไปใช้กับลุ่มน้ำย่อยอื่น ๆ ให้เหมาะสม